

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.80>

РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО КІНЦЕВИХ БЕНЕФІЦІАРНИХ ВЛАСНИКІВ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Савенкова В.Г.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри фінансового права
Науково-навчальний інститут права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0003-1472-5443

Ямненко Т.М.,

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри фінансового права
Навчально-науковий інститут права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0002-9040-2358

Федоренко О.П.,

керуючий партнер АО «Аперіо»,
адвокат,
спеціаліст з управління активами інституціональних інвесторів.

Савенкова В.Г., Ямненко Т.М., Федоренко О.П. Розкриття інформації про кінцевих бенефіціарних власників: від теорії до практики.

Україна здійснила значний крок у напрямку прозорості та боротьби з корупцією, ставши однією з перших країн у світі, яка відкрила інформацію про бенефіціарних власників компаній та зробила її публічно доступною. 14 жовтня 2014 року було прийнято відповідний Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», відповідно до якого усі юридичні особи зобов'язані подати до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (далі ЄДР) відомості про своїх кінцевих бенефіціарних власників.

Ця історична ініціатива була однозначним проривом для України у забезпеченні прозорості та відкритості у сфері розкриття власності юридичних осіб. Цей Закон привів систему протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму України до міжнародних стандартів (саме імплементації норми Директиви ЄС 2015/849). Доступність інформації про бенефіціарних власників не тільки збільшила довіру до державного регулювання, але й зробила країну прикладом для інших країн, що прагнуть боротися з корупцією та забезпечити чесне та прозоре бізнес-середовище.

Закон удосконалив систему фінансового моніторингу, зокрема щодо застосування ризик орієнтованого підходу суб'єктами первинного фінансового моніторингу при проведенні належної

перевірки своїх клієнтів та удосконалення процедури розкриття суб'єктами господарювання своїх кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) і посилення вимог до виявлення суб'єктами первинного фінансового моніторингу бенефіціарних власників своїх клієнтів.

Міжнародні організації та світова спільнота розуміють важливість питання розкриття інформації про бенефіціарних власників компаній, тому це відображено у ряді міжнародних правових актів. Україна активно впроваджує міжнародні стандарти у національне законодавство, що підтверджує високий рівень зобов'язань України перед міжнародною спільнотою щодо боротьби з корупцією та фінансовими злочинами.

Ключові слова: кінцевий бенефіціарний власник, фінансовий моніторинг, протидія відмивання коштів, розкриття інформації про бенефіціарних власників.

Savenkova V.G., Yamnenko T.M., Fedorenko O.P. Disclosure of information on ultimate beneficial owners: from theory to practice.

Ukraine has taken a significant step in the direction of transparency and fighting corruption, becoming one of the first countries in the world to disclose information about the beneficial owners of companies and make it publicly available. On 14 October 2014, the relevant Law of Ukraine "On Prevention and Fighting the Legalisation (Laundering) of Criminal Proceeds, Financing of Terrorism and Financing of the Proliferation of Weapons of Mass Destruction" was adopted, according to which all legal entities are required to submit to the Unified State Register of Legal Entities,

individuals-entrepreneurs and public formations (hereinafter referred to as EDR) information about their ultimate beneficial owners.

This historic initiative was an unequivocal breakthrough for Ukraine in ensuring transparency and openness in the field of disclosure of ownership of legal entities. This Law brought Ukraine's anti-money laundering and terrorist financing system up to international standards (the implementation of EU Directive 2015/849). The availability of information on beneficial owners has not only increased trust in government regulation, but has also made the country an example for other countries seeking to fight corruption and ensure a fair and transparent business environment.

The law improved the system of financial monitoring, in particular regarding the application of a risk-oriented approach by subjects of primary financial monitoring. International organizations and the world community understand the importance of disclosure of information about the beneficial owners of companies, therefore it is reflected in a number of international legal acts. Ukraine is actively implementing international standards into national legislation, which confirms the high level of Ukraine's obligations to the international community in the fight against corruption and financial crimes.

Key words: ultimate beneficial owner, financial monitoring, anti-money laundering, disclosure of information about beneficial owners.

Постановка проблеми. Судова практика у сфері розкриття інформації про кінцевих бенефіціарних власників є важливою для забезпечення її ефективного виконання. Вона дозволяє визначити основні тенденції та проблеми, які виникають у процесі її застосування, а також допомогти вдосконалити законодавство.

Незважаючи на позитивні аспекти ініціативи, виявилися певні технічні недоліки самого реєстру та обмежене законодавче забезпечення, що призвело до проблем з якістю і достовірністю даних про кінцевих бенефіціарних власників, які містилися у ЄДР. Ці недоліки стали предметом уваги уряду, який приступив до вирішення цих проблем шляхом внесення відповідних змін до законодавства.

На жаль, були випадки, коли деякі юридичні особи ухилялись від надання інформації про своїх кінцевих бенефіціарних власників або намагалися подати неправдиві дані, що робило завдання боротьби з корупцією ще складнішим. Однак, завдяки активному співробітництву з правоохоронними органами та залученню міжнародних партнерів, було досягнуто значного прогресу у зменшенні таких порушень.

Стан опрацювання проблематики питання розкриття інформації про бенефіціарних власни-

ків. Світова спільнота та міжнародні організації зрозуміли важливість питання розкриття інформації про бенефіціарних власників компаній, і це знайшло відображення у ряді міжнародних правових актів. Наприклад, вимоги до прозорості інформації про бенефіціарних власників були посилені в рамках Директив Європейського Союзу 2015/849 [1] та 2018/843 [2].

Ці міжнародні зусилля зі стандартизації процедур розкриття інформації про бенефіціарних власників стали цінним внеском у посилення ефективності боротьби з корупцією та гарантування прозорості в глобальному масштабі.

Виклад основного матеріалу. Україна активно впроваджувала міжнародні стандарти у національне законодавство, що підтверджує високий рівень зобов'язань України перед міжнародною спільнотою щодо боротьби з корупцією та фінансовими злочинами.

Враховуючи зазначені недоліки, Україна прагнула покращити ситуацію та зміцнити законодавчу базу щодо розкриття інформації про бенефіціарних власників. З цією метою, у 2019 році була прийнята нова редакція Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [3] (надалі – Закон), яка врахувала міжнародні стандарти та принципи прозорості.

Ця редакція Закону забезпечила більш чітке визначення понять та критеріїв, що стосуються кінцевих бенефіціарних власників, що сприяло уникненню можливих тлумачень і допомогло у приведенні законодавства у відповідність з нормами міжнародного права. Такий підхід дозволив усунути недоліки попереднього законодавства та підвищити рівень довіри до реєстру та інших державних інституцій, відповідальних за боротьбу з корупцією.

Уряд України вживав кроки для покращення технічної сторони реєстру, що дозволило забезпечити актуальність та достовірність даних про бенефіціарних власників. Застосування сучасних інформаційних технологій та кращих практик у сфері зберігання та обробки даних сприяло ефективний контроль за якістю інформації, а також уникненню можливих неточностей та помилок. 2 червня 2023 року набув чинності наказ Міністерства юстиції від 05 травня 2023 року №1692/5 «Про затвердження Порядку надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» [4]. Цей Порядок встановлює умови, підстави та процедури надання відомостей, до яких надається безоплатний доступ, форму та зміст виписки, витягу з ЄДР, а також права та обов'язки суб'єктів, що є учасниками зазначеної процедури.

Ці кроки свідчать про рішучість України розвиватися у напрямку забезпечення відкритості, прозорості та відповідальності в управлінні компаніями та контролі за їхньою діяльністю. Впровадження міжнародних стандартів у національне законодавство стало вагомим кроком у забезпеченні єдиної системи прозорого корпоративного управління, що сприяє зміцненню демократичних цінностей та підвищенню довіри бізнес-спільноти та іноземних інвесторів до України.

Відповідно до п. 30 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» кінцевий бенефіціарний власник (контролер) – це фізична особа, яка незалежно від формального володіння має можливість здійснювати вирішальний вплив на управління або господарську діяльність юридичної особи безпосередньо або через інших осіб, що здійснюється, зокрема, шляхом реалізації права володіння або користування всіма активами чи їх значною часткою, права вирішального впливу на формування складу, результати голосування, а також вчинення правочинів, які надають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління, або яка має можливість здійснювати вплив шляхом прямого або опосередкованого (через іншу фізичну чи юридичну особу) володіння однією особою самостійно або спільно з пов'язаними фізичними та/або юридичними особами часткою в юридичній особі у розмірі 25 чи більше відсотків статутного капіталу або прав голосу в юридичній особі. При цьому кінцевим бенефіціарним власником (контролером) не може бути особа, яка має формальне право на 25 чи більше відсотків статутного капіталу або прав голосу в юридичній особі, але є агентом, номінальним утримувачем (номінальним власником) або є тільки посередником щодо такого права. [3]

Отже, відповідно до чинного законодавства України бенефіціарним власником (контролером) юридичної особи визначається винятково фізична особа, яка відповідає будь-якому із цих критеріїв або обом з них одночасно:

(1) сутнісний критерій: незалежно від формального (безпосередньо або через інших осіб) володіння має можливість здійснювати вирішальний вплив на управління або господарську діяльність юридичної особи шляхом:

(i) реалізації права володіння або користування всіма активами чи їх значною часткою;

(ii) права вирішального впливу на формування складу, результати голосування;

(iii) права вирішального впливу на вчинення правочинів, які надають можливість визначати умови господарської діяльності;

(iv) давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління

(v) здійснювати вирішальний вплив у будь-який інший спосіб.

(2) формальний критерій: пряме або опосередковане (через іншу фізичну чи юридичну особу) володіння однією особою самостійно або спільно з пов'язаними фізичними та/або юридичними особами часткою в юридичній особі у розмірі 25 чи більше відсотків статутного капіталу або прав голосу в юридичній особі. [5]

Це визначення було детально розроблене з урахуванням міжнародних стандартів та кращих практик у сфері боротьби з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, тероризмом та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення. Визначення забезпечує збалансований підхід до визначення контролю та вирішального впливу, що дає змогу точно встановити особу, яка здійснює фактичний контроль над юридичною особою.

Для того, щоб визначити, чи особа є кінцевим бенефіціарним власником (контролером), Закон наводить кілька критеріїв, за якими можна встановити належність особи до такої категорії.

По-перше, до таких критеріїв належить право особи володіти або користуватися всіма активами юридичної особи або значною їх частиною. Таке формулювання дозволяє визначити осіб, які контролюють ключові ресурси компанії і вирішують стратегічні питання щодо її діяльності.

По-друге, Закон враховує право особи впливати на формування складу, результатів голосування та здійснення інших правочинів, які дають можливість визначати умови господарської діяльності. Це дозволяє виявити осіб, які відповідають за стратегічне керівництво та прийняття важливих корпоративних рішень.

Особлива увага звертається на право видачі обов'язкових вказівок або виконання функцій органу управління, які визначають ключові аспекти діяльності юридичної особи. Такий підхід враховує практичний аспект контролю та дозволяє виявити осіб, які здійснюють безпосередній вплив на операційну діяльність компанії.

Слід зазначити, що належність до кінцевих бенефіціарних власників може встановлюватися не тільки внаслідок прямого володіння часткою у розмірі 25% або більше статутного капіталу чи прав голосу в юридичній особі, а й через опосередковане володіння, яке здійснюється за допомогою інших фізичних або юридичних осіб. Зокрема, якщо фізична особа спільно з пов'язаними фізичними та/або юридичними особами володіє часткою у розмірі 25% або більше статутного капіталу чи прав голосу в юридичній особі, то вона також може бути визнана кінцевим бенефіціарним власником (контролером).

Ця важлива норма розширила коло осіб, щодо яких можна встановити статус кінцевого бенефіціарного власника, і допомогла уникнути можливих спроб ухилитися від розкриття інформації про контролерів. Такий підхід став додатковим засобом для забезпечення максимальної прозорості та недопущення приховування фактичного власництва компаній.

В Україні, крім розкриття інформації про кінцевого бенефіціарного власника компаній, також була впроваджена процедура розкриття усієї структури власності. Для цього, було визначено форму структури власності, яка була закріплена наказом Міністерства фінансів України № 163 «Про затвердження Положення про форму та зміст структури власності». [6]

Ця ініціатива додала нового рівня прозорості та відкритості в процесі розкриття інформації про власників компаній, що сприяє забезпеченню більш повної та достовірної інформації. Структура власності стала ефективним засобом для аналізу управлінських зв'язків та виявлення потенційних конфліктів інтересів. Інформація про структуру власності компаній стала важливим джерелом для інвесторів, ділових партнерів та правоохоронних органів при прийнятті рішень та контролі за діяльністю підприємств.

Структура власності представляє собою схематичне зображення, на якому зазначаються всі особи, які безпосередньо або опосередковано контролюють юридичну особу. Крім того, для кожної особи, яка входить до складу структури власності, вказується розмір її частки у статутному капіталі та права голосу. Такий підхід дозволяє визначити всіх учасників управлінських зв'язків та переконатися в тому, що жодна особа не залишається прихованою або не відображена у структурі власності.

У випадку, якщо відомості щодо кінцевого бенефіціарного власника не є чіткими або не простежуються за даними ЄДРПОУ, до схематичного зображення структури власності також потрібно додати офіційні документи, що підтверджують можливість здійснення такого вирішального впливу.

Інформація щодо кінцевого бенефіціарного власника стала частиною відкритих даних згідно з Наказом Міністерства юстиції України «Про внесення змін до Переліку інформації, що підлягає оприлюдненню у формі відкритих даних, розпорядником якої є Міністерство юстиції України» від 26 липня 2021 року № 2640/5. [7]

Український реєстр кінцевих бенефіціарних власників включається до Глобального реєстру бенефіціарних власників, який створюється в рамках міжнародного проекту OpenOwnership. Зобов'язання щодо взаємодії із міжнародним проектом OpenOwnership були прийняті Україною ще у 2017 році, згідно з постановою Кабінету Міні-

стрів України від 18 травня 2017 року № 339, якою внесено зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2016 року № 593. [8]

Однак, необхідно враховувати те, що публічна інформація про бенефіціарних власників та структуру власності може бути об'єктом зловживань та порушень правил конфіденційності. Тому Україна забезпечила необхідний рівень захисту персональних даних та встановила відповідні механізми для захисту прав суб'єктів персональних даних.

Українське законодавство передбачає відповідальність за недотримання правил розкриття інформації про бенефіціарних власників та структуру власності. За порушення встановлених правил можуть застосовуватися адміністративні, господарські та кримінальні санкції. При цьому, Державна служба фінансового моніторингу України (яку було створено як підрозділ фінансової розвідки) займається контролем за розкриттям інформації про бенефіціарних власників, активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як FATF (Міжнародна група з фінансових заходів проти відмивання грошей), та долучається до спільних проектів і програм, спрямованих на боротьбу з фінансовими злочинами та корупцією на міжнародному рівні.

Висновки. Загалом, Україна здійснила значний прогрес у напрямку розкриття інформації про бенефіціарних власників компаній та забезпечення прозорості в управлінні корпоративними структурами. Прийняття законодавчих актів, що відповідають міжнародним стандартам, покращення технічної бази реєстру та розвиток міжнародного співробітництва дозволили знизити рівень корупції та покращити інвестиційний клімат в країні. Однак, впровадження та реалізація цих заходів вимагає постійного удосконалення та контролю з боку державних органів, громадськості та міжнародних партнерів, з метою забезпечення ефективності та підтримки високих стандартів прозорості та відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму: Директива від 20 травня 2015 р. № 2015/849/ЄС / Європейський Парламент і Ради (ЄС). URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_037-15#Text, URL:<https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015> (дата звернення: 25.12.2023).
2. Про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму, а також про внесення змін до Директив 2009/138/ЄС і 2013/36/ЄУ: Директива від 30 травня 2018 р. № 2018/843 / Європейський

- Парламент і Ради (ЄС). URL:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0843>, URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-18#Text (дата звернення: 25.12.2023).
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 6 грудня 2019 р. № 361-IX / Верховна Рада України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 26.12.2023).
 4. Про затвердження Порядку надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань: Наказ від 05 травня 2023 р. № 1692/5 / Міністерство юстиції України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-23#Text> (дата звернення: 26.12.2023).
 5. Сабодаш Р.Б. Формальний критерій визначення бенефіціарного власника в цивільному законодавстві України через призму практики європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2019 № 41 том 2. С. 34-37 URL:http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc41/part_2/10.pdf (дата звернення: 30.12.2023).
 6. Про затвердження Положення про форму та зміст структури власності: Наказ від 19 березня 2021 № 163 / Міністерство фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0768-21#Text> (дата звернення: 30.12.2023).
 7. Про затвердження Переліку інформації, що підлягає оприлюдненню у формі відкритих даних, розпорядником якої є Міністерство юстиції України: Наказ від 28 березня 2016 № 897/5 / Міністерство юстиції України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v897_323-16#Text (дата звернення: 30.12.2023).
 8. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2016 р. № 593: Постанова від 18 травня 2017 р. № 339 / Кабінет Міністрів України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/339-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.12.2023).